כי תבוא

מדוע מביא הבכורים צריך לומר לכהן: "ד' אלקיך", ולא: "ד' אלקינו"?

הצגת הבעיה

בתחילת פרשתנו (פרק כ"ו) נאמר:

א. "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ד' אלקיך נֹתֵן לך נחלה, וירשתה וישבת בה.

ב. ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך, אשר ד' אלקיך נֹתֵן לָךְ, ושמת בטנא, והלכת אל המקום אשר יבחר ד' אלקיך לשכן שמו שם.

ג. ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו: הגדתי היום לד' אלקיך, כי באתי אל הארץ אשר נשבע ד' לאבֹתינו לתת לנו".

יש לשאול על האמור בפסוק ג' שהתורה מצוה את מביא הבכורים לומר לכהן: "הגדתי היום לד' **אלקיך**", שיש משהו צורם לכאורה באמירה: "ד' אלקיך", שנראית ככפירה ח"ו, שכאילו ד' הוא אלקיו של הכהן, ולא של מביא הבכורים!

ואכן כך מצאנו במקום אחר בספר מלכים (א פרק יג): ירבעם הקריב על המזבח שעשה בבית א-ל. איש האלקים שבא מיהודה ניבא עליו נבואת פורענות, ואז אמר ירבעם לתפוש את הנביא. באותו רגע יבשה ידו של ירבעם. הוא ביקש מהנביא שיתפלל אל ד': "חל נא את פני ד' **אלקיך**" (שם, ו). ופירש רש"י: "**אלקיך - ולא אלקי!** עדיין עומד במרדו". ומקורו בדברי חז"ל במדרש תנחומא (כי תשא ו).

אכן שאל הנצי"ב בקיצור: "לשון 'אלקיך' אינו מדויק, והרי 'אלקינו' מיבעי"!

א. הסבר הספורנו

תשובה לדבר כתב הספורנו: "אל הכהן אשר יהיה בימים ההם - אף על פי שלא יהיה גדול בחכמה, לא תחדל מלדבר עמו בכבוד, באמרך: 'ד' אלקיך', אף על פי שזה לא יאמר זולתי לאנשי השם, כמו למלכים ולנביאים. מכל מקום בהיותך מביא אליו את הבכורים, כמביא דורון לא-ל יתעלה, שהוא בעל הקרקע, ראוי שתדבר עמו בזה דרך כבוד".

כלומר: הביטוי "ד' אלקיך" אינו מבטא כפירה, חס ושלום, אלא כבוד כלפי אנשי המעלה כמו המלכים והנביאים. וכאן, שהתורה מצוה להביא בכורים לכהן, כנציג של ד', היא מצוה את מביא הבכורים לדבר אל הכהן בלשון של כבוד!

1. היכן מצאנו שדברו כן כלפי המלכים והנביאים?

היכן מצאנו שדברו כן כלפי המלכים והנביאים?

1. בספר יהושע מסופר ששנים וחצי השבטים אמרו ליהושע: "כל אשר צויתנו נעשה, ואל כל אשר תשלחנו נלך. ככל אשר שמענו אל משה כן נשמע אליך רק יהיה **ד' אלקיך** עמך כאשר היה עם משה" (א, טז-יז)[1].

2. בספר שמואל נאמר: "ויאמרו כל העם אל שמואל: התפלל בעד עבדיך אל **ד' אלקיך** ואל נמות, כי יספנו על כל חטאתינו רעה לשאל לנו מלך" (שמ"א יב, יט).

3. עוד מצאנו ששמואל אמר לשאול: "נסכלת, לא שמרת את מצות **ד' אלקיך** אשר צִוָּךְ, כי עתה הכין ד' את ממלכתך אל ישראל עד עולם" (שם יג, יג).

4. אחר כך, בעקבות מלחמת שאול בעמלק, נאמר: "ויאמר שאול: מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר, למען זְבֹחַ **לד' אלקיך**, ואת היותר החרמנו". וכן מצאנו באותו פרק עוד פעמיים ששאול אומר כך לשמואל (פסוקים כא, ל).

5. כן מצאנו גם אצל אחד ממלכי יהודה הצדיקים ביותר, חזקיהו, שעליו נאמר: "ויעש הישר בעיני ד', ככל אשר עשה דוד אביו... בד' אלקי ישראל בטח, ואחריו לא היה כמֹהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו. וידבק בד', לא סר מאחריו, וישמֹר מצותיו אשר צוה ד' את משה" (מל"ב יח, ג-ו). וכאשר בא סנחריב וצר על ירושלים נאמר: "ויהי כְּשָׁמַע המלך חזקיהו, ויקרע את בגדיו ויתכס בשק, ויבא בית ד'. וישלח את אליקים אשר על הבית, ושבנא הספר, ואת זקני הכהנים, מתכסים בשקים אל ישעיהו הנביא בן אמוץ. ויאמרו אליו: כה אמר חזקיהו: יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה, כי באו בנים עד משבר, וכח אין ללדה. אולי ישמע **ד' אלקיך** את כל דברי רבשקה אשר שלחו מלך אשור אדֹניו לחרף אלקים חי, והוכיח בדברים אשר שמע **ד' אלקיך**, ונשאת תְּפִלָּה בעד השארית הנמצאה" (מל"ב יט, א-ד).

האם יעלה על הדעת שמלך צדיק יאמר לנביא "ד' אלקיך" במובן של כפירה, ח"ו?!

ועוד בשעה של סכנה ובקשה מהנביא להתפלל לישועה!

אלא ודאי שהאמירה "ד' אלקיך" נאמרה בלשון כבוד כלפי הנביא!

וכן מצאנו עוד פעמים רבות בתנ"ך שכך פנו אל המלך, או אל הנביא[2].

---

[1] עיין עוד בספר יהושע: "מארץ רחוקה מאד באו עבדיך לשם **ד' אלקיך**, כי שמענו שמעו ואת כל אשר עשה במצרים. ואת כל אשר עשה לשני מלכי האמֹרי אשר בעבר הירדן, לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך הבשן אשר בעשתרות" (יהושע ט, ט-י). ושוב אחר כך: "ויענו את יהושע ויאמרו: כי הֻגֵּד הֻגַּד לעבדיך את אשר צִוָּה **ד' אלקיך** את משה עבדו, לתת לכם את כל הארץ, ולהשמיד את כל יֹשבי הארץ מפניכם, ונירא מאד לנפשֹתינו מפניכם, ונעשה את הדבר הזה" (שם, כד). אבל שם הם דברי הגבעונים, ואין להביא ראיה מהם.

2. הסברי הרד"ק

יסוד זה, שהאמירה "ד' אלקיך" נאמרת בלשון כבוד כלפי הנביא, כתב הרד"ק שם בספר שמואל (א טו, טו) בדברי שאול לשמואל: "מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר, למען זבח **לד' אלקיך**": "למען זבוח - לא חמלו עליהם להנאתם, אלא למען זבוח לד', שהיה עמהם במלחמה.

ואמר 'אלקיך' - לכבוד שמואל, להגדיל מעלתו, כי כל מה שיגדל האדם ראוי לומר עליו 'אלקיו', 'אלקיך', וכן היו הנביאים אומרים: 'ד' אלקי'. וכן אמר בחטא הנשיא: 'מכל מצות ד' אלקיו' (ויקרא ד, כב)".

כן כתב הרד"ק גם בפירושו לדברי יעקב ליצחק "כי הקרה ד' אלקיך לפני" (בראשית כז, כ): "כי הקרה ד' אלקיך - וזכותך גרמה לי, לפי שהלכתי לצוד לצרכך".

בצורה דומה פירש הרד"ק גם את דברי ירבעם אל איש האלקים: "חל נא את פני ד' אלקיך - כלומר: שהוא שלחך ואתה שלוחו, ואני אדע כי ישמע אליך"[3]!

אבל הרד"ק שם גם הוסיף את הפירוש ההפוך: "ובדברי רז"ל: 'אלקיך' - ולא 'אלקי'", כפי שהביא רש"י שם.

יש לשאול: כיצד ניתן לפרש שני פירושים כל כך מנוגדים, כמעט הפוכים?

יש להסביר שחז"ל דרשו כך דווקא אצל ירבעם, שכיון שחטא והחטיא את ישראל, ניתן להסביר שהוא עמד במרדו גם כאשר הנביא הוכיח אותו. אבל ניתן להסביר על פי הפשט שבאותו הזמן שהוא נענש הוא הכיר בד', ודבר בכבוד כלפי הנביא. אבל אצלנו, בפרשת בכורים ודאי כולם יסכימו להסבר הספורנו, שדומה להסבר שכתב הרד"ק על פי הפשט.

3. הסבר החיד"א בספר ירמיהו

הסבר דומה כתב החיד"א. בספר ירמיהו (פרק מ"ב) מסופר, שאחרי רצח גדליה חשבו האנשים לרדת למצרים, ושם נאמר כך:

א. "ויגשו כל שרי החילים, ויוחנן בן קרח ויזניה בן הושעיה, וכל העם מקטן ועד גדול.

ב. ויאמרו אל ירמיהו הנביא: תפל נא תחִנתנו לפניך, והתפלל בעדנו אל **ד' אלקיך** בעד כל השארית הזאת, כי נשארנו מעט מהרבה, כאשר עיניך רֹאות אֹתנו.

---

[2] עיין שמואל א כה, כט; שמואל ב יד, יא; יד, יז; יח, כח; כד, ג; כד, כג; מלכים א א, יז; שאמרו כך לדוד. ועוד.

[3] עיין גם בכוזרי [מאמר רביעי סעיף ג (עמ' קנו במהדורת אבן שמואל)] שכתב: "לא כל הרוצה לומר: 'אלקי קדושי' מותר לו לומר כן, אם לא דרך השאלה, ומתוך אמונה במסורת. אך על דרך האמת לא יאמר זאת כי אם נביא, או חסיד, אשר דבק בו הענין האלקי. ועל כן אמרו לנביא: 'חל נא את פני ד' אלקיך'".

ג. ויגד לנו **ד' אלקיך** את הדרך אשר נלך בה, ואת הדבר אשר נעשה.
ד. ויאמר אליהם ירמיהו הנביא: שמעתי. הנני מתפלל אל **ד' אלקיכם** כדבריכם, והיה כל הדבר אשר יענה ד' אתכם אגיד לכם, לא אמנע מכם דבר.
ה. והמה אמרו אל ירמיהו: יהי ד' בנו לעד אמת ונאמן, אם לא ככל הדבר אשר ישלחך **ד' אלקיך** אלינו כן נעשה.
ו. אם טוב ואם רע בקול **ד' אלקינו** אשר אנחנו שֹׁלְחים אֹתך אליו נשמע, למען אשר ייטב לנו, כי נשמע בקול **ד' אלקינו**".

יש לשאול: שרי החיילים אומרים אל ירמיהו בתחילת דבריהם פעמיים: "ד' אלקיך" (ב-ג). האם הם מתכוונים בכך לבטא כפירה בד' חס ושלום? כיצד יתכן שהם יבקשו מירמיהו שיתפלל אל ד', ושישאל ממנו מה עליהם לעשות, ובאותו משפט לבטא דברי כפירה?!

אחר כך ירמיהו אמר להם (ד): "ד' אלקיכם". ירמיהו ודאי אינו חשוד שיאמר דברי כפירה ח"ו. אם כן מה משמעות דבריו?

כתב על כך החיד"א ב"חומת אנך": "והתפלל בעדנו אל ד' אלקיך - אמרו: 'ד' אלקיך' לכבוד ירמיה הנביא עליו השלום, ליחס ד' אלקיו.
וירמיה, לפי רוב ענותנותו ונועם מוסרו, אמר להם: 'ד' אלקיכם'".

אם כן אומר החיד"א שדברי שרי החיילים: "ד' אלקיך" לא באו לבטא כפירה בד', חס ושלום, אלא להיפך: הם נאמרו דרך כבוד לירמיהו. ודברי ירמיהו נאמרו בדרך ענוה ומוסר, שכמו שאומרים למלך: "ד' אלקיך", כך אמר ירמיהו לשרי החיילים.

ב. תשובה לקושית הרמב"ן על רש"י על פי דברי הספורנו

על פי דברי הספורנו ניתן ליישב קושיה שהקשה הרמב"ן על רש"י בפסוקנו.

על תחילת הפסוק כתב רש"י: "אשר יהיה בימים ההם - אין לך אלא כהן שבימיך, כמו שהוא".

שאל על כך הרמב"ן שם: "ולא הבינותי זה, כי בענין הזקן ראוי לומר: 'אל השופט אשר יהיה בימים ההם' (לעיל יז, ט), אף על פי שאינו גדול וחכם כשופטים הראשונים אשר היו לפנינו מן העולם, צריך לשמוע לו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, אבל בהקרבת הבכורים, למי יביאם אם לא לכהן אשר יהיה בימיו?".

נראה ליישב את קושית הרמב"ן על פי דברי הספורנו שהובאו לעיל: "אל הכהן אשר יהיה בימים ההם - אף על פי שלא יהיה גדול בחכמה, לא תחדל מלדבר עמו בכבוד, באמרך: 'ד' אלקיך', אף על פי שזה לא יאמר זולתי לאנשי השם, כמו למלכים ולנביאים, מכל מקום בהיותך מביא אליו את הבכורים כמביא דורון לא-ל יתעלה, שהוא בעל הקרקע, ראוי שתדבר עמו בזה דרך כבוד".

כלומר: מה שכתב רש"י: "אשר יהיה בימים ההם - אין לך אלא כהן שבימיך, כמו שהוא", אינו מתיחס **לחיוב ההבאה של הבכורים** לכהן, אלא **לצורת האמירה** של מביא הבכורים כלפי הכהן, מצד שהכהן מייצג את ד', ולכן עלינו לדבר אליו בכבוד רב ולומר לו: "ד' אלקיך".

יש להוסיף חיזוק לפירוש זה, שפסוק זה אינו מצוה על **הבאת הבכורים** לכהן, אלא על **ההגעה לכהן והדיבור אליו**, שכך נאמר שם:

ב. "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך, אשר ד' אלקיך נֹתֵן לָךְ, ושמת בטנא, והלכת אל המקום אשר יבחר ד' אלקיך לשכן שמו שם.

ג. ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, **ואמרת אליו**: הגדתי היום **לד' אלקיך**, כי באתי אל הארץ אשר נשבע ד' לאבֹתינו לתת לנו.

ד. ולקח הכהן הטנא מידך, והניחו לפני מזבח ד' אלקיך".

לפי זה עולה שרש"י לא רק שיסכים להסבר הספורנו, אלא שרש"י עצמו רמז להסבר זה!

ג. תשובת הנצי"ב לשאלת הרמב"ן על רש"י

הסבר דומה כתב הנצי"ב בפירושו "העמק דבר" (כו, ג): "אל הכהן אשר יהיה בימים ההם - פירש רש"י: 'אין לך אלא כהן שבימיך', ותמה על זה הרמב"ן ז"ל מה זה שייך מצות בכורים לחשיבות הכהן גדול.

ונראה לבאר על פי לשון הכתוב דבסמוך: 'הגדתי היום לד' אלקיך', ולשון 'אלקיך' אינו מדויק, והרי 'אלקינו' מיבעי!

אלא על כרחנו הכוונה באשר בזכות בכורים באה ברכה בשפע. וכדאיתא בתנחומא פרשת תבוא, דמשום הכי הזהיר הכתוב על הבאת בכורים משבעת המינים, כדי שיתברך שבעת המינים. ודומה לקרבן, שמרבה ברכה, כמו שביארנו בכמה מקומות. אמנם הקרבן בא לריח ניחוח על המזבח, מה שאין כן בכורים, הבא לכהנים, וממון בעלים הן. ומכל מקום הרי זה דומה לקרבן, באשר המה תלמידי חכמים נהנים מפירותיו, ואכילתם דומה לאכילת מזבח. והיינו שאמרו חז"ל (כתובות קה ע"ב): 'כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו הקריב בכורים', והיינו לשון האיש: 'הגדתי היום לד' אלקיך' - שבזכותך ובהשגחת ד' עליך לטובה, זכיתי לבוא אל הארץ וגו'. בשביל זה כתיב: 'אשר יהיה בימים ההם', לא תאמר דרק זכות כהן שהוא צדיק כמו אהרן ואלעזר, מועיל לברכה, מה שאין כן כהן שאינו צדיק גדול, על כן כתיב: 'בימים ההם', שהצדיק לפי הדור".

כלומר: גם לפי הנצי"ב, מה שכתב רש"י: "אשר יהיה בימים ההם - אין לך אלא כהן שבימיך, כמו שהוא", אינו מתיחס **לחיוב ההבאה של הבכורים** לכהן, אלא **לצורת האמירה** של מביא הבכורים כלפי הכהן, שאף על פי שהוא אינו צדיק

כאהרן ואלעזר, מכל מקום צריך לומר לו: "ד' אלקיך", כדי לבטא את העובדה שהשפע בא דרכו.

סיכום

א. התורה מצוה שמביא הבכורים צריך לומר לכהן: "הגדתי היום לד' אלקיך, כי באתי אל הארץ אשר נשבע ד' לאבֹתינו לתת לנו".

נשאלה השאלה: מדוע ציותה התורה שמביא הבכורים יאמר: "לד' אלקיך", שעלול להישמע ככפירה ח"ו? מדוע לא ציותה התורה שהוא יאמר: "לד' אלקינו"?

ב. כתב הספורנו שהביטוי "ד' אלקיך" אינו מבטא כפירה, חס ושלום, אלא כבוד כלפי אנשי המעלה, כמו המלכים והנביאים. וכאן, שהתורה מצוה להביא בכורים לכהן, כנציג של ד', היא מצוה את מביא הבכורים לדבר אל הכהן בלשון של כבוד.

ג. למדנו שבמקומות רבים בתנ"ך אמרו "ד' אלקיך" כלפי המלכים והנביאים. והרד"ק הדגיש בכמה מקומות שזו לשון כבוד כלפי אנשי המעלה, בדומה להסבר הספורנו כאן, וכן כתב החיד"א.

ד. על פי זה יישבנו את קושית הרמב"ן על רש"י.

רש"י כתב: "אשר יהיה בימים ההם - אין לך אלא כהן שבימיך, כמו שהוא". שאל עליו הרמב"ן: "בהקרבת הבכורים, למי יביאם אם לא לכהן אשר יהיה בימיו?".

ה. ענינו שמה שכתב רש"י אינו מתיחס **לחיוב ההבאה של הבכורים** לכהן, אלא **לצורת האמירה** של מביא הבכורים כלפי הכהן, שכיון שהכהן מייצג את ד', לכן עלינו לדבר אליו בכבוד רב. לפי זה הסברנו שרש"י לא רק שיסכים להסבר הספורנו, אלא שרש"י עצמו רמז להסבר זה!

ו. הסבר דומה כתב הנצי"ב שמה שכתב רש"י אינו מתיחס **לחיוב ההבאה של הבכורים** לכהן, אלא **לצורת האמירה** של מביא הבכורים כלפי הכהן, שאף על פי שהוא אינו צדיק כאהרן ואלעזר, מכל מקום צריך לומר לו: "ד' אלקיך", כדי לבטא את העובדה שהשפע בא דרכו.

יהי רצון שתמיד נדבר בכבוד כלפי אנשי המעלה, ונזכה בקרוב לחזרת המלכות, ולחזרת הנבואה, ולבנין בית המקדש, ולראות כהנים בעבודתם ולויים בשירם ובזמרם, ונזכה להביא בכורים.